

Hind 10 marka.

Sf-14334

KIRJANDUSLIKKE UUDISEID

N° 14

November

Ilmub 10—12 korda aastas
Tellimishind aastas 100 marka

1927

SISU: 1) August Jakobson: Vaeste-Patuste alev. (J. Mändmets'a arvustus.) 2) Hans Kruus: Eesti ajalugu kõige uueamal ajal. I osa. (P. Treiberg'i arvustus.) 3) Auhinnatud romaanid. Lugejate vahel korraldatava ankeedi tingimused. Üleskutse romaani-võistlusele. 4) Mart Raud: Videvikust varavalgeni. (Alb. Kivikas'e arvustus.) 5) Alb. Borkwell: Matemaatilise analüüsi põhimõisted ja rakendused. (A. R. arvustus.) 6) 20. IX 27. — 20. XI 27., ilmunud ja trükkis olevate raamatute nimeistik. Toimetusele saadetud kirjandus.

August Jakobson: Vaeste-Patuste alev.

Romaan kahes köites. K-Ü. «Looduse» kirjastus. 760 lk. Hind 750 marka.

K-Ü. „Loodus“ tekitas Eesti kirjandusturul tänavu teatud viisil elevust. Ta kuulutas välja romaani võistluse, mille tulemuseks oli neli romaani, millele auhinnakomisjon määras auhinna. Esimese auhinna vääriliseks tunnustati August Jakobsoni „Vaeste-Patuste alev“.

Imestust äratav oli nimelt see, et auhinna saajate hulgas polnud ühtki vanemat kirjanikku. Ei ükski neist, kes saavad kultuurkapitalilt riiklist toetust, ei olnud saatnud oma töid võistlusele. Sel põhjusel teati siis ka mõnelt poolt kõnelda, et kogu see võistluse värk olevat läinud enam-vähem nurja; iseäralise tähelepanu väärilist seal ei olevat.

Kuid sellest hoolimata võtsin ikkagi esimese auhinna väärilise romaani „Vaeste-Patuste alevi“ kätte ja hakkasin teda lugema. Imelik, noor 23-aastane mees, alles keskkooli pingilt tulnud ja niisugune suur töö, mis ületab oma lehekülgedega arvuga vististi kõik siamaale Eestis ilmunud ilukirjanduslikud teosed.

Arusaadav, et inimene asub niisuguse töö lugemisele teatud kahklemisega.

Nüüd on see raamat läbi ja ma seisan ta painajaliku mõju all. Ta ei kao meelest, ta heliseb kõrvus, ma näen edasi neid kujusid. Ka lu-

gedes ei annud ta mulle mahti, nii et ma pidin otsesid läbi jooksmas, nähes isegi teatud vaeva ja piina selle juures.

Mis poolest see töö siis inimest nii köidab? Kas on selle noore inimese töö, kelle nimi Eesti kirjanduse ilmas siamaale täitsa tundmatu, niivõrt kunstiväärilise? Arvan — seda mitte. Küllap on Eestis ilmunud romaane, mis oma ehituse ja kokkuseade poolest paremini täidavad kunsti nõudeid, mis on palju vabamad liiglihast, mis kaugeltki ei ole niivõrt laiavalguvad, mis annavad puhtama läbilõike ühe inimese või perekonna elust.

Aga ometi, tähendatud töö mõju on kõigist puudustest hoolimata suur. Enam veel, ta on küllalt niivõrt mõjuv, et meie lugedes neid puudusi ei märkagi, vaid sellega päri jääme, et kogu romaan haarab niivõrt laiapiirkonnaliselt, mida tal vahest vajagi ei oleks.

Noorel kirjanikul on jõudu selleks, et ta suudab meid viia elavate inimeste hulka. See on must, räpane, allalangenud elu, kus me liigume. Need on mõistuliselt tõnsid, kombeliselt ja viisidelt lodevad, jämedad, toored inimesed. Nende viletsad elutingimused on nad niisugusteks teinud. Mis head võib loota niisuguselt perekonnalt, kus ühes toas magavad isa ja ema, tütar oma armu-

kesega ja poeg uulitsatüdrukuga, kelle ta tänavalt tõi. Nende suudest tulevad sageli ropud sõnad, tülitsemise puhul on nad rõvedad, vihastamise puhul meelikud. Kõik need kõned ja teod on selles miljöös kohased, ei võigi teisiti olla. Nälg ajab neid taga, ähvardava nälja eest püüavad nad põgeneda, kõrvale hoida, aga nad ei leia selleks omegi mingisuguseid teid. Nende hulgas leiavad kergesti poolehoidu riigivastased õpetused ja ideed. See on ju ka arusaadav, sest riik, olgugi oma iseseisev riik, ei ole ju suutnud nende seisukorra parandamiseks kuigi palju ära teha. Hoopis selle vastu: tööpüüds suureneb ja seega langevad need rõhutud ja väsinud loomad ikka suuremasse ja suuremasse puudusse. Vähe on nende elus päikesepaistet, napilt silmapilke, kus nad võiksid tunda rõõmu. Kuigi on, siis on need tingitud niisugustest oludest, mis viivad nad veel sügavamalt rappa: nad joovad, elavad suguliselt piiramatut elu. Selle tagajärg on muidugi veel suurem vaesus, tunnete nüridus ja elukommete toorestamine, haigused. Neil pole muidugi mingisuguseid teadmisi kommunismist, aga nende vilets seisukord põhjendab seda, et nad sellelt uult ilmakorralt kerged on uskuma igasuguseid paremusi. Ja nad lähevad hõlpsalt kaasa ja siis leitakse nad mässajate killast ja karistus on vali.

See kõik on otse kohutavalt õudne, ja lugeja tahaks uskuda, et see on noore inimese fantaasia, mis neid rõvedaid lehekülgi maalib. Aga ometi on see jälle nii usutav toon, otse protokollilik, nii et selle juures ei saa kahelda. Tundub, et kirjanik on seda kõike ise näinud, kuulnud, läbi elanud. Midagi tahaks nagu hinges kisendada: Minge vaadake, ons see elu niisugune, ons ta nõnda, et inimestel hukka minnes igasugune võimalus pääsmiseks puudub. Kui see nii tõepoolest on, kas ei tuleks siis ometi kuidagi abiks rutata „Vaeste-Patuste alevi“ elanikkudele. Teie ajate riigikogus seal päevade ja nädalate kaupa juukse karva lõhki, aga seda te ei tea, kuidas inimesed elavad „Vaeste-Patuste alevis“.

Olgugi et noormees vahest andis meile kunstilisest seisukohast ebaküpse, veidi laialivalguva romaani, kuid selle vastu igatahes tokumendi, millel meie ühiskondliku elu kohta tohiks olla küllalt suur tähtsus.

Ja veel: kui see kõik nii on.

Mina ei hakkagi siin suure töö sisu jutustama, sest ta tegevus vältab pikemat aega ja ta mahutab oma alla terve alevi elu väga mitmesuguste elualadega ja elunähtustega. Tahan ainult pöörata tähelepanu mõne kirjutuse külje peale, mis noore kirjaniku juures küllalt tähtsad.

Keel ja stiil on A. Jakobsonil lihtne, selge, kergesti loetav. Tal on tagavaraks suur rahva sõnade ja ütluste leksikon, nii et see kohati paneb õige imestama. Tuleb ette ka rõvedusi, vahest sellel arvil, nagu meil neid enamalt ei ole kirjakeeles tarvitatud. Aga ümbrus, milles ta viibib, tingib ise niisugused ütelsused, nii et needki tunduvad oma kohal. On ju kogu töö täitsa naturalistlik, seega ei saagi ta kõrvale nõudest nii kirjutada, kuidas elu ja inimesed tõepoolest on. Usun, et ta sõnad, ütelsused küll nii mõndagi pahandavad, aga mina arvan: halvemaks ei tee see ometi kedagi, kui me ka kirjas kuuleme, kuidas inimesed kõnelevad ja tegutsevad.

Tüüpide loomine on noore kirjaniku käes sagedasiti hästi korda läinud. Need jäävad meele, sest nad hakkavad elama. Vana Lüüline, Ridle, Lüüline naine Kati, Viirjagini Anna, Lilli, vana Vösa jne. on inimesed, keda näeme, tunneme, kes sageli nii omad, et juba ette teame nende kombeid, kõneviise jne. On suudetud läbi viia ühetaolise kindlusega ja isegi suure töö lõpu poole pole tunda iseäralist väsimust.

Jutustamise viis on haarav, sugugi mitte igav ja väsitav. Juba algusest kohe viib ta meid nende hulka. Ei väsitä kirjanik lugejat ka mitte pikkade, igavate kirjeldustega, mis muutuksid tüüftavaiks. Ka tundub kirjaniku juures teravat tähelepanu looduse, ilma, ümbruse jne. kohta, nii et ta ära märgib küll napilt, aga seda, mis just vajalik pildi loomiseks. Nii leidub mõnel pool häid looduse, ilma jne. kirjeldusi.

Mida kirjanik näib lähedalt tundvat, seda oskab ta meile küllalt hästi silmi ette tuua. Minu meelest on turbatöö kirjeldus üks paremaid, mis Eestis olen lugenud, niisama ka see, kus töömehed lähevad direktori käest palka nõudma. See viimane iseäranis käib kokku inimeste hingeluga, kes oma ülalpidamist teenivad käte-tööga, olgugi et selle juures suure suuga töölisi tugevamini piitsutab, kui neile peetud kõige sõnakam jutlus.

Nagu juba tähendasin, võidakse ju sellel tööil kui romaanil leida puudusi, aga minu arvates ei alanda see ta suuri väärtusi. Meie võime ainult rõõmustada niisuguse töö ilmumise puhul. See näitab ikkagi küllalt selgesti, kui häid vaimlisi jõudusid meie rahva hulgas leidub tagavaraks, kellest me siamaale õige sõnagi ei ole kuulnud. Kui need teised tööd ka lootavad teatud väärtusi, siis peame arvama seda võistlust igatahes küllalt kordaläinuks.

J. Mändmets,

«Päevaleht» nr. 303, 6. XI. 27.

„Kaja“ (nr. 261, 8. XI. 27.) kirjutab pealkirja all „Mäss Vaeste-Patuste alevis. Pärnu kirjaniku rõõmud ja mured“ muu seas järgmist:

Üleöö kuulsaks saanud Pärnu-Rääma alevi noorel kirjanikul Jakobsonil on oma värskel kuulsusel ja ootamata võidetud kapitali peale vaatamata siiski üsna kurvad päevad: Raske kopsuhaigus, mille idud juba kauemat aega temas peitunud, on nooremehe tööveodile surunud ja peale selle on tema kodupaigas otse mäss lahti puhkemas. Muidu vaikesed ja päris rahulikud Rääma alevi kodanikud, veel enam aga kodanikkude pojad-tütred ja nende mammad, arvavad „Vaeste-Patuste alevi“ elanikkudes endid ära tundvat ja et see äratundmine neile väga meeldiv ei ole, siis pahandavad nad hirmsasti kirjaniku üle.

Esimesed eksemplarid uuest romaanist rändasid „Vaeste-Patuste alevis“ ringi ning Rääma aleviaksad otsisid romaanis kujutatud tegelastes enda ja oma tuttavate kujusid. Kuna aga romaani Lüüline, Ridle, Petersonid ja teised just väga meeldivalt ei esine, on arusaadav originaalide meelehärm.

Mäss kirjaniku vastu „Vaeste-Patuste alevis“ oleks võinud õige terava kaju võtta, kuna puudutatud naiselment juba igasuguste kardetavate sõjariistadega varustatud olnud. Kirjanik pääsenud mässu tagajärgede eest ainult oma haiguse tõttu.

Pärnu saksad arvavad, et küllap aeg ka „Vaeste-Patuste“ viha kustutab ja et kirjaniku terveksäämisega mässu lained juba vaikivad.

Mag. HANS KRUIIS
EESTI AJALUGU
KÕIGE UUEMAL AJAL I.
EESTI RAHVUSLIKU ÄRKAMISENI.

K.-Ü. „Loodus“, Tartus 1927. — 176 lk. Hind 175 mk.

See äsja ilmunud teos täidab õieti terava puudusena tuntud tühikoha meie ajaloolise kirjanduse alal. Eesti keeles ei olnud seni ühtki vähegi rahuldavat käsiraamatut viimase sajandi Eesti ajaloo kohta. W. Reiman'i „Eesti ajaloo“, mis eri-peatükina oli paigutatud Lindequist'i „Üleüldisesse ajalukku“, esines XIX sajand tsensuuriolude survele tugevasi kärbitud ja kokkusurutud kujul. Kui need peatükid hiljemini H. Sepa toimetusel ilmusid iseseisva raamatuna, ei läinud toimetajal korda restaureerida omal ajal välja-jaetud osi. Pealegi ei omistanud Reiman tarvilisel määral tähelepanu majanduslikele olusuhetele, mis otsustavalt mõjutasid Eesti rahva saatust kõige uuemal ajal K Päts'u „Eestimaa talurahva seaduse ajalugu“ käsitleb jälle ainult üht eriküsimust, sedagi peamiselt juriidilisest seisukohast, kuna J. Kärner'i „Talurahva vabastamine Eestimaal“, P. Ruubel'i „Politiilised ja tihiskondlikud voolud Eestis“ ja teised sellelaadilised tööd ei oma igakülgselt süstemaatiliste ülevaadete iseloomu ja eeskätt silmas peavad mõnd eri-ajajärku. Vastavad algkooli õpperaamatud, M. Kampmann'i, J. Adamson'i j. t. sulest, ei rahulda oma konspektiivsusega ei keskkooli ega laiema lugejaskonna tarbeid. — Ka saksakeelseis Balti ajaloo käsiraamatuis on XIX sajandi ajalugu tavaliselt väga pealiskaudselt käsitletud. Need tööd valgustavad esijoones meie maal valitsenud kihtide elu ja toiminguid, jättes silmapaari vahele maa pärisrahvaste — eestlaste ja lätlaste — saatuse või pühendades viimasele äärmiselt vähe tähelepanu. Ka on sääraseis tõis, nagu L. Arbusov'i „Grundriss der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands“, E. Seraphim'i „Baltische Geschichte im Grundriss“ j t, ebaproportionaalselt väheruumi antud kõige uuemale ajale võrdlemisi eelmiste ajajärgudega (Seraphim'i mainitud töös näit. 410 leheküljest 50). Samuti paistab neis just viimase sajandi käsitlemisel mingi saamatus või lohaku teravasti silma. Isegi niisuguses üldiselt võrdlemisi õnnestunud kompendiumis, nagu seda on L. Arbusov'i oma, puuduvad XIX sajandi ajaloo suhtes igasugused juhtivad ideed ja autori esitus kubiseb sisuvaeseis, trefareetseist lauseist.

Asja nii olles pörkas Eesti uuema ajaloo tõsisem käsitlemine meie keskkoolis õieti suurte raskustega kokku. Selle puuduse tahab kõrvaldada käesolev mag. H. Kruusi töö, mis eeskätt peab silmas keskkoolide ajaloo õpetamise tarbeid, kuid samal ajal tahab pakkuda ka igale ajalugu harrastavale lugejale kohase võimaluse tutvumiseks Eesti rahva kõige uuema ajalooaga. Viimast eesmärki silmas pidades kaldub Kruusi teos tavalisest õpperaamatu stiilist meelega kõrvale ja esitab oma materjali laiajooneliselt maalivas geneetilisest käsitluses. Seetõttu on teos, millest seni ainult esimene osa ilmunud, saanud oma lehekülgede arvult veidi suuremaks, kui seda just nõuda võiks keskkooli õpperaamatuli, kuigi temas leidub materjal ei ületa keskkoolide humanitaartööbi programmi. Oma loetavuselt ja huvitavuselt on töö

aga seetõttu tunduvalt võitnud ja võib niisugusel kujul hästi rahuldada ajaloolise eneseharimise tarbeid.

Teose esimene anne valgustab peamiselt seda sügavat murrangut, mis aset leidis Eesti rahva olemise ja elu alustes XIX sajandi esimesel poolel talurahvaseaduste väljaandmise ajajärgul. Neil ajal esineb Eesti rahvas veel harva aktiivselt tegurina Baltimaade ajaloolisel näitelaval. Tema eluavaldused on tunduvalt piiratud, ja tegevus valitsevate võimude poolt suletud õieti kitsaste raamide vahele. Eestlased on veel sunnitud olude survele passiivselt alistuma neile seadusile ja ettekirjutisile, millega õnnestasid teda Balti aadel ja Vene riigivõim. „Eesti rahvas jäi“ — tähendab autor eessõnas õieti — „60-date aasafeni pea täiesti n. n. „ajaloota rahvuseks“. Miks ja kuidas ta selleks jäi? — see ongi otseselt ja kaudselt käesoleva raamatu peaküsimuseks, millele püütakse anda vastust igal alal“.

Vastavalt käsitletava ajajärgu iseäraldustele leidub Kruusi töö esimeses andes võrdlemisi vähe ajaloolist sündmustikku, seevastu aga õieti ohtralt maal valitsenud olusuhete ja olukordade kirjeldusi. Majanduslik moment on täie õigusega esikohale tõstetud, muutusi põllumajanduslikus süsteemis ja Eesti rahva vahekorda maaga õieti tähelepanelikult jälgitud. Samal ajal pühendab autor küllaliselt tähelepanu ka Eesti- ja Liivimaal neil ajal maksmapandud agraarseadusile, selgitab vastavate juriidiliste normide sisu ja nende elulist tähtsust ning tagajärgi Eesti rahva eluvõimaluste suhtes. Et maa Eesti rahva elus neil ajal mängis domineerivat osa ja rahva juriidiline ning majanduslik vahekord maaga mõjutas otsustavalt tema saatust, siis on säärane materjali jaotus täiesti hädatarvilik ja endastmõistetav. Kuid selle peaküsimuse kõrval ei unusta autor ka teisi tegureid ja nähteid, kuivõrra viimased rahva eluvõimalusi mõjutanud või kuivõrra neis avaldus eestlaste isetegevus neil ajal. Ta annab ülevaate Eestimaa linnadest sajandi esimesel poolel, peatub kooli- ja kirikuolude arengul ja esitab kokkuvõetliku pildi ka talurahva elu-olust teoorjuse ajal. Omaette peatüki moodustavad rahva rahulolematuse ja ärevate otsingute kajastused — vene-õigeuskude siirdumine, Pühajärve „sõda“, mille suhtes töös esinevad senisesest käsitlusest erinevad seisukohad, Mahtra „sõda“, Maltsveti liikumine jne.

Oma töö jaoks näib hra Kruus materjali ammutanud olevat õieti rohkearvulisest erikirjandusest. Suurt tuge on talle kindlasti pakkunud Tobien'i, Gernel'i, G. Poska, Samarin'i Agthe ja teiste uurijate tööd Balti agraarolude arengu üle XIX sajandil, kui ka paljud muud eriküsimusile pühendatud teosed ja artiklid, mis laiali pillatud vene ja saksa ajakirjuses. Selle kõrval on autor kahtlemata mõndagi hankinud enda uurimust, mis teatavasti viimasel ajal koondunud teoorjuse ajajärgu ümber.

Nii oma eeskujuliselt selgelt dispositsioonilt kui ka juhtivalt põhimõtteilt ja materjali valikult ületab käesolev hra Kruusi teos kõik senised Eesti ja Baltimaade uuema ajaloo põpulaarsed käsitlused. Jääb soovida, et see töö peagi tee leiaks meie koolidesse ning lugejaskonda ja aitaks vähendada seda teadmiste puudust, mis meil veel üldiselt valitseb oma rahva ajaloo, eriti selle lähema mineviku suhtes.

J. Treiberg.
Ajakiri „Rahvavõim“ nr. 1.

Suurim romaan

Eesti algupärasest kirjandusest

K.-Ü. «LOODUSE»

** 1. X. 1927. a. romaanivõistlusel **

I auhinnaga kroonitud

(auhindamiskomisjoni poolt, kuhu kuulusid: A. ALLE, A. JÜRGENSTEIN, J. ROOS, FR. TUGLAS ja J. V. VESKI)

Vaeste-Patuste alev

AUGUST JAKOBSONI romaan 2 köites

I köide (408 lk.) — 400 mk., köites — 460 mk. ja 500 mk.
II köide (352 lk.) — 350 mk., köites — 410 mk. ja 450 mk.

II auhinnaga kroonitud romaanid:

1) BETTI ALVER:

Tuulearmuke

Hind 360 marka, köites 420 mk. ja 460 mk.

2) MART RAUD:

Videvikust varavalgeni

Hind 250 marka, köites 310 mk. ja 350 mk.

3) REED MORN:

Andekas parasiit

Hind 380 marka, köites 440 mk. ja 480 mk.

Kaanelustused (mitmes värvis) N. Triik'ilt, P. Aren'ilt ja J. Vahtra'lt.

K.-Ü. „LOODUSE“ võistlusromaanide lugejate vahel korraldatakse ankeet. Selleks on iga romaani lõppu lisatud eriline ankeetleht ja ankeedi tingimused. Ankeedi vastamise virgutamiseks jagab K.-Ü. „LOODUS“ loosimise teel lugejate vahel **10 raamatukogu**, mille koguväärtus **100 000 marka**. Raamatukogud koostatakse viimase kolme aasta jooksul Eesti raamatuturul ilmunud raamatuist vastavalt raamatukogu omaniku valikule. Raamatukogu asemel võib raamatukogu omanik soovikorral saada rahas 80% raamatukogu väärtusest. Ankeetlehe järele huvitavamaks tunnustatud töö autorile maksab K.-Ü. „LOODUS“ lugejaskonna preemia **20 000 marka**. Raamatukogude väljalosimine ja autori premeerimine ankeedi alusel sünnib Tartus, 10. veebruaril 1928. a.

Eesti algupäraste romaanide võistlus.

Kirjastus Osaiühisus „Loodus“ Tartus kutsub seega eesti kirjanikke rikastama meie jutukirjandust uute väärtuslike algupäraste romaanidega ja saatma neid sellekohasele võistlusele, jättes seejuures autorile vabaduse aine valikus kui ka käsituslaadis. Romaani all tuleb mõista tööd vähemalt ses ulatuses, mis meie oludes on romaani piiriks välja kujunenud.

Romaanivõistluse tingimused on järgmised:

- 1) Käsikirjad, mis ei vasta eelfähendatud romaaninimõiste nõudele, jäävad võistlusest kõrvale.
- 2) Võistlusele saadetud tööd seast tulevad hindamiseks üksnes niisugused romaanid, mis seni veel pole paljundamise teel avalikkusele tuttavaks saanud.
- 3) Tööde vastuvõtmise viimaseks tähtpäevaks on 1. september 1928 a. ja järgneviks aastaks 1. september 1929. a.
- 4) Võistlusele tuleb tööd saata aadressil: K. O. Ü. „Loodus“, Tartus, Vana tän. nr. 1. Töö kui ka sinna juurde lisatud ümbrik kandku mingit varjunime või märgusõna, kuna autori enese täielik nimi ja aadress sisaldugu mainitud suletud ümbrikus.
- 5) Lähivaatamisele tulevad ainult selgesti, käsitsi või masinal, kirjutatud käsikirjad. Segaselt kirjutatud käsikirjad võivad lähivaatamata jääda ja saadetakse autorile ümbrikus leidaval aadressil tagasi.
- 6) Auhinnakomisjoni koosseis avaldatakse hiljemalt kaks kuud enne käsikirjade vastuvõtmise lõpp-tähtpäeva.
- 7) Auhinnadeks maksetakse 200.000 marka: 100.000 marka esimeseks, 60.000 marka teiseks ja 40.000 marka kolmandaks auhinnaks kolmele võistlusel parimaks tunnistatud käsikirjale. Jury võib omal äranägemisel jätta mõne auhinna välja andmata või K. O. Ü. „Looduse“ nõusolekul määrata mitu sama auhinda. Kirjastusele jääb õigus avaldada neist auhinnatud käsikirjadest 20% autori-honorariga esimene trükk. Järgmiste trükkide avaldamiseks on K. O. Ü. „Loodusel“ eesõigus. Samuti on K. O. Ü. „Loodusel“ õigus sellekohasel kokkuleppel autoriga kirjastada ka teisi võistlusest osavõtnud ning trükkimiseks kohaseks tunnustatud käsikirju.
- 8) Auhinnakomisjon algab oma tööd kohe esimeste käsikirjade saabudes ja avaldab oma otsuse võistlusaasta oktoobrikuu esimesel laupäeval avalikul kirjanduseõhtul. Enne seda tähtaega ei pea kirjastus võistlusest osavõtjatega mingit kirjavahetust peale p. 1, 2 ja 5 mainitud käsikirjade tagasisaatmise.

Mart Raud VIDEVIKUST VARAVALGENI

ROMAAN

K.Ü. „Loodus“, Tartus.

176 lk. Hind 250 marka.

Mart Raud, keda oleme tunnud seni üsna ilmetute asjakaste autorina, on teinud käesoleva romaaniga teatud edusammu, mis on üllatanud ja üllatab veel mõndagi.

... Kindlasti, mis ses romaanis kõige tähelepanevam — on teose ülesehitus, kompositsioon. On leitud teatud olukord naispeategelase Helmi elus, kuhu saab koondada kõik sündmused ja mõtted nagu mingisse fookusesse, mille näidatakse kogu romaani käiku, nagu läbi eesriide pilu, käesoleval juhul küll lakaluugi kaudu. Paisutatakse sündmuste käiku ja arengut kuni katastroofilise prahvatuseni. Situatsioon on ju tõesti erakordne — pruut poob enda eelpulmaõöl lakka penni külge, kui peigmees on magamas rasket purjus und, mis on tulnud noormehel just tulevase äiapapaga kääriava pulmaõlle proovimisest. Tegevustik algab ja lõpeb üheainsa lühikese suviöö, nii siis ainult mõne tunni kestel.

... Psüüholoogiliselt kõige tähtsam sündmus ses romaanis on Helmi ülespoomise moment. See on põletispunkt, kuhu jooksevad kõik niidid ja kus need peavad kaitema. Kogu õõ ei tule Helmil und, ta mõtleb, mäletab, unistab, kõige rohkem tuletab aga meelde oma peigmeest Jorssi, kellega peab algama varssi ühist elu. Ei näigi see Jorss olevat Helmile just väga vastumeelt, ainult ühega ei lepi Helmi: Jorss joob ja on elanud seni ulaelu. Helmi teeb plaane, kuidas Jorssi tulevikus kainestada ja arvab abinõud ja sõjariistad leidnud olevat. Kogu Helmi mõtiskelu kuni Jorssi tulekuni Urruroole on viidud läbi omast kohast päris hästi ja mõõdupidavalt, kohati on tunda loomupärast pehmet lüürikatki. Vastu Helmi salajaseid lootusi tuleb Jorss Urruroole ometi purjuspäi ja joob enda veel rohkem täis ühes tulevase äiapapaga kääriavaist õlletõobreist. Kui Jorss siis äiapapa kihutusel ronib lakka pruudi juurde, rõvetses ja Helmi vastu metsaliseks muutub, põgeneb Helmi ta eest heinakuhja otsa ning, Jorssi magama jäädes, poob enda meeletehes penni külge.

... Selle romaani huvitavam külg on ta hästi sattunud parallelismis. Ühelt poolt Helmi lüüriiline maailm oma raugusega, teiselt poolt aga äti ja Reeda kaaklemised, pulmade ettevalmistus, mis tükeldab rahutuma unistaja jatkuvat mõtiskelu. Kuid tundub siiski, kõiki võimalikke võimalusi pole täielikult kasutatud. Alb. Kivikas.

«Vaba Maa» nr. 262, 8. XI. 27.

**„KIRJANDUSLIKKUDE UUDISTE“ järgmine number
ilmub novembrikuu lõpuks.**

Arvustusi ilmub kõigi 4 auhinnatud romaani kohta.

Mag. Albert Borkwell
Matemaatilise analüüsi põhimõisted
ja rakendused

K. o-ü. «Loodus», Tartus, 1927.

Nagu eessõnas loeme, on raamat määratud koolidele ja iseõppijatele. Materjal on raamatus korraldatud nii, et teda võib järkjärgulise lisanustega tarvitada keskkooli humanitaar (§§ 1–12), ja realharudes (§§ 1–31), tehnikagümnaasiumides (§§ 1–39), sõjakooli spetsiaalklassides, merekoolis, Tallinna tehnikumis ja vabariigi kõrgemas sõjakoolis (§§ 1–47).

Tõepoolest on Borkwelli huvitav raamat sisu poolest rikas, materjal oisstarbekohaselt korraldatud. Annab küllaldase algkuse differentiaal ja integraal arvamisest vastavate rakendustega mehaanikas, füüsikas, tehnikas jne.

Mis puutub selle eksaktse aine käsitusse, siis peab tunnustama, et hra Borkwell, õieti efektiivsuses õppija raskusi mat. analüüsi alal, seda õige ladusades keeles teeb. Tumedaid lauseid ja definitsioone, arvestades muidugi pedagoogiliste nõuetega, ette ei tule. Kõige lihtsama juures ei jäta hr. Borkwelli väljendusviis siiski täpsuse suhtes palju midagi soovida.

Joonistusi on 216 lehek. raamatus arvult 94. Need on puhtad ja täpsad ning aitavad sisu selgitusele mõjuvalt kaasa. Puht analüütilise meetodi kõrval pooldab hr. Borkwell rohkesti graafilist meetodi. Teoreetiliste arutuste ja tulenduste konkretiseerimiseks leidub terve raamatu ulatuses palju näiteid. Ka on paigutatud vastavate peatükkide lõppu ülesandeid, mil raamatu lõpus vastused olemas. Sellega võivad õpilased ja liiatagi veel iseõppijad ülesannete lahendusi ise kontrollida.

Ka välispidi — trükitehnoloogilisel — avaldab „Matemaatilise anal. põhimõisted ja rakendused“ väga head muljet (paber hea, trükk selge jne).

Tuleb tähendada, et hr. Borkwelli raamatu viljaka tarvitamise eelduseks on analüütilise geomeetria tundmine.

Üldiselt on hr. Borkwelli „Matem. analüüsi põhimõisted ja rakendused“ hästi korda läinud töö. Oitse oodatud tarvilik on ta aga õpilastele kui ka õpetajatele. Ka üliõpilastele, kes analüüsi keskkoolis õppinud pole, ehk seda seni puudulikult on teinud (üleskirjutuste abil) pakub Borkwelli raamat tänuväärni tuge, vähemalt stuudiumi algaastail. Sellist raamatut lugedes kaob vististi ka igal haritud lugejal liialdatud populaarne hirm kõrgema matemaatika „raskuse“ ees, andes maad huvile täpsa teaduse vastu.

A. R., „Postimees“ nr. 236, 1. IX. 27.

Joh. Käis

LOODUSEÕPETUS ALGKOO LIS I

Hind 100 marka.

SISU: I. Vaatlus looduseõpetuse alusel. II. Katse looduseõpetusel. III. Kujutamine looduseõpetusel. IV. Käsitusviisidest.

20. IX. 27. — 20. XI. 27.
on ilmunud:

Eesti engeenikaseltsi «TÕUTERVISE»
toimetusel

„Päri vus ja valik.

Tõutervise käsiraamat

364 lk. 56 joonisega. Hind 500 marka.

K. O.-Ü. „Loodus“, Tartus, 1927.

SISU: 1. A. Lüüs. Eugeneenika ehk tõutervise-teaduse arenemisest.

2. A. Audova. Peajooni päri vuse õpetusest. Moendus ja päri vus. Klooni, puhasjooni, populatsioon. Valik puhtas joones ja kloonis. Omandatud omaduste päritavuse küsimus. Lihtsamad ristamiskatsed (monohübridid). Lahknemistähtse selletuseks. Puhtaverese ja segaverese ristamine. Di- ja polühübridid. Tüsilisemaid juhte. Sugu ja suguliitelised omadused. Iseärasusi lahknemisel. Sisearetus, välisaretus, letaalsed tegurid. Mutatsioonid.

3. J. Klein. Päri vus inimese juures. A. Kas ja mil määral on teatavad omadused päritavad. B. Mil viisil on teatavad omadused päritavad. 1. Domineeruvad omadused. 2. Retsessiivsed. 3. Vahepealsed. 4. Polümeerased. 5. Suguliitelised.

4. K. Toomingas. Päri vus ja haigused. 5. A. Rammul. Päritavad põikused (anomaaliad) ja häired.

6. A. Audova. Valik vabas looduses ja inimeste seas. Võitlus olemise eest ja valik. Valiku toimest. Valiku kiirusest. Loomuliku valiku kahanemine ja negatiivne valik. Teadlik sigimise juhtimine. Eugeneenika.

7. A. Lüüs. Lastekultuur ja selle bioloogilis-sotsioloogiline tähtsus.

8. Fr. Paas. Perekonna koosseisu uurimine mõnede seltskonnakihtide kohta Eestis. Kas ja kuidas oleneb lastearv perekonnas vanemate seltskonnakihti kuuluvusest. Lastearv perekonnas uuritud seltskonnakihtide juures. Naitumisvanuse mõju sünnituse sagedusse perekonnas. Korteriolud ja nende mõju. Tulunduslikud mõjustused. Muid mõjusid lastearvusse. Kokkuvõte.

9. J. Vilms. Abinõud rahvaarvu tõstmiseks. 1. Maareform. 2. Korteriküsimus. 3. Maksustamispolitiika. 4. Perekonna abirahad ja perekonnakinnitus. 5. Pärandusõigus. 6. Suguhaiguste-vastane võitlus. 7. Poliitiline valimisõigus. Kokkuvõte.

10. J. Vilms. Abinõud ja teed tõutervise tõstmiseks. 1. Kas on mõeldav ja teostatav tõutervishoiuline ideaal? 2. Naitumiskorraldus. 3. Isiklikud terviselehed. 4. Segabiellude ärahoidmine muulastega Eestis. Abielu hõimurahvastega. 5. Võitlus alkoholismi j. m. mürgidega. 6. Kehakultuur ja isiklik tervishoid. 7. Muud ettepanekud.

11. H. Madisson. Arstliku nõuande korraldusest naitujatele.

12. H. Madisson. Alaväärtuslikkude ja kurikalduvusega isikute sigivõime tuks tegemisest.

Lisa. Eesti eugeenikaseltsi „Tõutervise“ juhtlauseid. Eesti eugeenikaseltsi „Tõutervise“ põhikiri. Kirjandus. Register.

2) Joh. Käis LOODUSEÕPETUS ALGKOOLIS II

Hind 425 marka.

Aine valiku põhimõtted. Aine järjestus, korraldus ja läbitöötamine üksikuil õppeaastail. Õppekäigid. Kooliaed.

Autori saatesõna. „Looduseõpetuse“ II jagu tahab käsitleda peamiselt aine läbitöötamist ja muid tegelikke küsimusi looduseõpetusel algkoolis. Kogemused näitavad, et konseptiivsetest juhatusetest aine läbitöötamiseks on vähe kasu. Seepärast püüabki käesolev töö näidata üksikasjalisemat looduseõpetuse käiku uutel meetodilistel põhimõtetel. Töö ise pikemaajalise tegeliku õpetuse viljana kannab muidugi individuaalset ilmet ja tema peaülesandeks on tegelikudel näidetele selgitada põhimõtteid, millistele peaksmie üles ehitama uue looduseõpetuse eesti koolis. Ja kui selle raamatu lugeja leiaks temast ka ergutust loovale uuendustööle, olekski raamatu eesmärk saavutatud.

3) S. Sütt — D. Koppel MAADETEADUSE ÕPPERAAMATUD

IV õppeaasta. 4. trükk. 190 lk. 139 joon. ja 6-värv. EESTIMAA kaardiga. Hind 140 mk.

V õppeaasta. 3. trükk. 204 lk. 137 joon.
Hind 165 mk.

4) P. Kogerman — H. Männik — L. Mahlstein LOODUSEÕPETUS

IV õppeaasta. 5. trükk. 203 lk. 199 joon.
Hind (köites) 165 mk.

V õppeaasta. 3. trükk. 232 lk. 263 joon.
Hind (köites) 195 mk.

VI õppeaasta. 3. trükk. 206 lk. 227 joon.
Hind (köites) 200 mk.

5) Fr. Puusepp Tartu õpetajateseminaril õpetaja

Keelelisi harjutusi õigekirja õppimiseks

lausetena ja seotud tükkidena koolidele.

II jagu. 3.—4. õppeaasta.

7. muutmatu trükk.

Hind (köites) 130 marka.

6) L. Raudkepp Usuõpetuse käsiraamatu metoodika.

Algkooli III kl. kursuse juurde.

Hind 150 marka.

7) Chr. Brüller ja A. Oengo-Johanson VÄIKE ARVUTAJA

V õppeaasta

136 lk. 48 joonisega. Hind 110 mk.

K. O.-Ü. „Loodus“, Tartus, 1927.

Käesolev raamat on kogu matemaatilisi harjutusi ühtluskooli viiendale õppeaastale meie koolis aastate jooksul kindlaks kujunenud nõudmiste ulatuses.

Jäädes püsima tööviisile ja põhimõtetele, millele rajatud „V. arv.“ eelmised anded, esinevad ka ses raamatus aritmeetika-, geomeetria- ja algebralised harjutused võimalust mööda ühendatult, kõrvuti, üksteist läbipõimituna.

Aritmeetika kursuse raskuspunkt langeb sel õppeaastal murdude õppimisele, mis tulevad raamatus käsitlusele kahes osas. Esimene osa koondab ja ühtlustab eelmisel aastail kogunenud puhtpraktilised teadmised murdudest; siin muundavad õpilased murde ja teotsevad nendega peamiselt vaatluse põhjal. Teises osas esinevad tehted murdudega tavaliste võtete kohaselt. Teatavail tingimusil võiks piirduda vaid esimese osa põhjaliku läbitöötamisega.

Olgugi raamatus murrud erilise tähelepanu osalised, ei tohiks ka sel õppeaastal vaatepiirilt kaduda täis- ja kümnendardud ega unuda teotsemine nendega. Selleks pakub raamat juba algosas ülevaatliku eelmise kursuse kordamise ühes lihtsustatud arvutusvõtetega tehete iseloomusse süvenemiseks ja arvutuse kiirendamiseks; hiljemini tulevad käsitlusele üheskoos ja võrdlemisele murrud ning kümnendardud.

Geomeetria osa sisuks on tasapinnaliste kujundite muundamine ühes Pythagorase lausega, tasapinnaliste kehade pindade ja ruumide arvutamine, kuna ringi ja kõverpinnaliste kehade vaatlemine jääb kuuenda õppeaasta ülesandeks.

8) K. Lepilov Voolimine kodus ja koolis.

Käsiraamat õpetajatele ja kasvatajatele.

Raamat ilmus hiljuti K.-Ü. „Looduse“ väljaandel ja sisaldab hulk ülesvõtteid voolimistöödest Eesti koolides.

Kuigi meil sel alal paar vähemat brošüürikest ilmunud on, oli käesoleva tõlke järele suur tarvidus, sest meil puuduvad üldse jõud, kes voolimise mõtet nõnda selgitada suudaksid, nagu seda on teinud K. Lepilov oma raamatu kolmandas trükkis.

Vilunud ja tuntud voolimisõpetaja näitab oma töös, kui tähtsal kohal seisab lapse arenemises voolimine nii kodus kui koolis.

Voolimine on meie koolides alles uus aine, perekondades puudub ta ka pea täiesti. Lastele ostetakse sagedasti kalleid ja tuluta mänguasju, ei muretseta temale aga plastiliini ega savi, mis temale loovat tegutsemist võimaldaks, mis tema isiku kujundamisel määratu suure tähtsusega on. Loodame, et käesolev raamat voolimist kodus ja koolis märksa paremale järjele suudab tõsta.

Tõlge on laitmatu. Paber on hea ja trükk selge. Raamat tundub hinnalt kallina, 120 mk., kuid metoodilise kirjanduse juures on see vist mõõdapääsmatu.

Peab lootma, et raamat juba lähemas tulevikus tee raamatukogudesse ja perekondadesse leiab, sest oma alal ei ole tal ainustki väärilist võistlejat.

H. S., «Päevaleht» nr. 301, 4. XI. 27.

9) Ed. Tennmann

Tartu Ülikooli võrdleva uskudeteaduse prof. k. t.

TEADVALE USULE

Usuõpetuse käsiraamat algkoolidele.

VI õppeaasta.

Hind 90 marka.

SISU: Evangeelium. Koguduse kojast. Prohveti hinge murrang. Kuivanud viigipuu, mis ainult lehti kasvatas. Hinge hind. Pind ja palk. Vaesed ja rikkad. Raha. Tolstoi leidus vaeseid aidates. Õigus. Vaese võim. Elu hind. Usk inimesse. Alg-ristikogudus. Tagakiusamised. Kirikuisa Augustinus. Augustinuse õpetus. Kiriku kuu. Assiisi Franz (1182—1226). Usu uuenduskatsed. Martin Luther. Usuvõitlus. Reformkirjad 1520. a. Wormsis 1521. Luther Wittenbergis 1522. Ulrich Zwingli. Usutunnistuse kirjad. Johann Kalviin (1509—1563). Ignatius Loyola. Pletistid. Välismisjon. Kodumisjon.

Prof. H. Riikoja:

Kodumaa kalad.

Mag. V. Petersen:

Eesti päevaliblikad.

M. Härms:

Eesti linnustik.

Ühe aastaga kolm loomade määramisraamatut! See on meie olude kohaselt loodusteaduslikus kirjanduses suursündmus. Seega on võimaldatud vastavate loomadega tutvumine isegi keskkooli õpilasele ja asjaarastajale, kes ei valda tarvilikul määral võõraid keeli.

Teosed on kõik tuntud eriteadlasilt.

M. Härmsi, Tartu Ülikooli zoologiamuuseumi konservatori, teos sisaldab peale määramisosa kaunis pika ja asjaliku ülevaate lindude elust, mis igatühele huvi pakub.

Teosed on ilusasti välja antud.

Jääb aina soovida, et nad küllalt leviks ja tarvitust leiaksid. Erksamad keskkooli õpilased, kel on huvi looduse vastu, ei või kaebada, nagu oleks tee vormide tundma õppimiseks (mis aluseks edaspidisele süvenemisele) hoopis suletud. Isegi „meelälatusena“ on vaevalt mõeldav parem ja kasulik vahend, kui looduse tundmaõppimine. Loeteldud teoste trükkimisega on K. O.-Ü. „Loodus“ võimaldanud paljudele teotseda aladel, mis arendavad ja huvi pakuvad.

A. A. — a. «Vaba Maa» nr. 180, 4. VIII. 27.

Praegu trükis:

- 1) O. Daniel: Metsakasvatuse. II osa.
- 2) H. Riikoja-J. V. Veski: Üldzooloogilise oskussõnu.
- 3) Miina Hermann: Kooli Laul. (Kolme häälelised laulud.)
- 4) L. Raudkepp: Usuõpetuse käsiraamat. Algkooli III klassile.
- 5) E. Ahas: Vabadussõja kangelaste mälestussambad. Album I.
- 6) H. Kruus: Pühajärve „sõda“ 1841. a.
- 7) G. Nieman-H. Männik: Puuvilja- ja juurvilja aias.
- 8) G. Nieman-H. Männik: Vees ja tema lähemas ümbruses.
- 9) Akad. Ajaloo-Seltsi toimetusel: Eesti biograafiline leksikon. III vihk.
- 10) Alb. Borkwell: Matemaatika, füüsika ja kosmograafia tabelid ning valemid keskkoolidele.
- 11) A. Gaillit: Ristisõitjad. Novellid.
- 12) J. Semper: Ellinor. Novellid.
- 13) J. Mändmets: Rädisel ra'al. Novellid.
- 14) P. Keller: Der Ausflug. (Für estn. Mittelschulen bearbeitet und gekürzt von E. Pezold.)
- 15) H. Kruus: Eesti ajalugu kõige uuemal ajal. II osa.
- 16) St. Czekey: Eesti administratiivõiguse allikad.

Toimetusele saadetud kirjandus.

MAGYAR BOTANIKAI LAPOK

XXV. KÖTET. 1926. ÉVFOLYAM.

6 TÁBLÁVAL ES 22 SZÖVEGKÖZTI KÉPPEL SZERKESZTETTEK: Dr. GYÖRFFY ISTVÁN ES Dr. LENGYEL GÉZA.

DEGEN-KÖTET Á. v. DEGEN-FESTBAND.

Megjelent 1927 október hó 4-én. Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST, II, KISRÖKUS-U. 15.

A XXV. KÖTET ára: 25 pengő.

„Töö-õppus“ — käsitöö pilditajakiri koolile ja kodule nr. 4. — August 1927.

SISUST: Punumistööd õlgedest. L. Sapotski. — K. Hintzer'i „Papptööde metoodika“ arvustus (järg). — Sõlmimine. (Nõõritöid). R. Königsberg (lõpp). — Aiatööd algkoolis (lõpp). — Tööd luust ja sarvest. A. Epelbaum. — Puust „mõistatusi“. — Teateid ja kuulutusi.

„Töö-õppus“ — nr. 5. — Oktoober 1927. SISUST: Vineeri tarvitamine kooli käsitöös (järg: koolitarbed ja õppevahendid). Th. Brandt. — Punumistööd õlgedest (järg). L. Sapotski. — K. Hintzer'i „Papptööde metoodika“ arvustus (lõpp). — Mänge sepitsemiseks ja mängimiseks (järg). Ed. Tasa. — Tööd luust ja sarvest (lõpp). A. Epelbaum. — Lijkuv ml-vinkel. — Kasulikke pisiasju (Hektograaf). — Teateid ja kuulutusi.